
CSÁSZÁRTÖLTÉS 1.

Császártöltés – Helytörténeti kiadványsorozat

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság:

Bánáti István

Bolvári Csaba

Knipl István

Wicker Erika

A kötet szerkesztője:

WICKER ERIKA

Tördelés, tipográfia, könyv látványterve:

Wicker Erika

Nyomdai előkészítés:

ZéPé Design

Borítóterv:

Wicker Erika, Zalatnai Pál

Rajzok, térképek:

Knipl István, Janzsó Marianna

Fényképek:

Knipl István, Wicker Erika

ISBN 978-963-12-3646-0

Kiadja Császártöltés Község Önkormányzata
Felelős kiadó: Takácsné Stalter Judit polgármester

Borító:

Kleine Charte des Königreiches Hungarn [B IX a 528/1a]. A Magyar Királyság részletes térképe 1785-ben, az I. katonai felmérés alapján. Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum •

B IX a politikai, közigazgatási térképek (XVI. századtól 1918-ig)
Az eredeti térkép a bécsi National Bibliothec gyűjteményében van.

CSÁSZÁRTÖLTÉS 1.

CSÁSZÁRTÖLTÉS 1.

A CSÁSZÁRTÖLTÉSI HATÁR
TÖRTÉNETE
A KEZDETEKTŐL
A FALU ALAPÍTÁSÁIG

Császártöltés
2015

TARTALOM

Köszöntő (<i>Takácsné Stalter Judit</i>)	7
Császártöltés határának természeti jellemzői (<i>Knipl István</i>)	9
Régészeti lelőhelyek a császártöltési határban a kezdetektől a kora újkorig (<i>Knipl István – Wicker Erika</i>)	17
Határnevek üzenete I. Egykor volt középkori falvak a mai császártöltési határban: Csalae gyház és Morcs (<i>Wicker Erika – Knipl István</i>)	49
Határnevek üzenete II. Egykor volt középkori falvak a mai császártöltési határ közvetlen környékén: Csákányfő, Polgárdi, Kéles és Illancs, Hajós- és Orbágy-szentgyörgy, Zádor (<i>Wicker Erika – Knipl István</i>)	62
Schweibert Miklós, a község benépesítője (<i>Bánáti Miklós</i>)	75
Császártöltés telepítő kontraktusa (<i>Bárth János</i>)	79
Függelék: Császártöltés helység Patachich Gábor kalocsai érsek által adott telepítő kontraktusa	
A falu neve (<i>Wicker Erika – Knipl István</i>)	90
Császártöltés alapítása regényesen elbeszélve (<i>Bánáti Miklós</i>)	100
Császártöltés, a fiatal település (<i>Wicker Erika – Knipl István</i>)	106
Az első császártöltési lakosok (<i>Bolvári Csaba</i>)	111
A kötet szerzői	141
Képek, térképek	143

Knipl István

CSÁSZÁRTÖLTÉS HATÁRÁNAK TERMÉSZETI JELLEMZŐI

Császártöltés területe a Duna-Tisza közének egyik legérdekesebb részén található. Itt találkozunk a Duna-Tisza közti Hátság a Duna árterével. Ennek következtében a falu határa földrajzi értelemben két teljesen különböző részre tagolódik. Ezek kialakulása, földtani felépítése és jelenlegi kinézete is jelentősen eltér egymástól.

A táj mai képe az elmúlt néhány tízezer évben alakult ki. A negyedidőszak elején a Duna-Tisza közti hordalékkúpon keresztül folyó Duna fő iránya fokozatosan a Kecskemét-Szeged irányról a Pesti síkság-Mohácsi-sziget irányába tolodott át.¹ A folyó a negyedkor időszakában a korábbi időszakoknál durvább szemcséjű hordalékot szállított, és ezzel töltötte fel a területet.²

A táj mai képének kialakulása a dunai fő meder észak-dél irányú áthelyeződésére vezethető vissza. Ez egyrészt a Kalocsai-süllyedés kialakulásához köthető, másrészt a süllyedés kialakulásával párhuzamosan meginduló folyamathoz, mely a Hátság délnyugati részének félhold alakú kiemelkedését eredményezte.³ A süllyedés és folyóbevagódás hatására a Solt és Baja közötti terület egyre szélesedő, mélyülő árterületté alakult át, fokozatosan elkülönülve az egyre mélyebb talajvízszinttel jellemezhető Duna-Tisza közti hordalékkúptól, magaspanttá alakítva a hordalékkúp peremét. A két terület nemcsak fizikailag különült el egymástól, hanem fejlődésében is igen különböző utat járt be. A fő ág folyamatos nyugatra tolodásával párhuzamosan – a folyó egyre mélyebb bevágódása miatt – már áradások alkalmával sem tudott vizet juttatni a Kiskunság területén levő elhagyott medreibe, így ott a víz helyett a szél lett a legfontosabb felszínalakító tényező.

CSÁSZÁRTÖLTÉS TERÜLETÉNEK KIALAKULÁSA

A DUNA-TISZA KÖZI HÁTSÁG KIALAKULÁSA, JELLEMZŐI

Császártöltés hátsági területe a Kiskunsági Hordalékkúp és az Észak-Bácskai-Hátság részét képező Észak-Bácskai-homokhátság határán található. A két táj a Császártöltés-Jánoshalma-Kiskunhalas-Kelebia vonal mentén határolható el egymástól, de közöttük nincs éles határ. A délnyugaton a Duna-völgytől nagyrészt éles peremmel elkülönülő, a Tisza felé fokozatosan alacsonyodva lejtő Duna-Tisza közti Hátság mintegy 30–40 méterre emelkedik a Duna-völgy fölé.⁴ A lejtőt általában északnyugat-délkeleti irányú vályúk tagolják, ugyanakkor a

1 MOLNÁR Béla 1964; MOLNÁR Béla 1963

2 MOLNÁR Béla 1977

3 SÜMEGHY József 1944

4 MIHÁLTZ István 1950 114.

déli részen előfordulnak délnyugat-északkeleti dombvonulatok is. Ilyen vonulat a magaspart iránya Baja és Kiskőrös között.⁵ Ez egy dunai teraszperem, ahol a magaspart irányát törésvonal jelöli ki. A part formáját az egykor erre kalandozó Duna alakította ki.⁶ A fiatal tektonikus mozgások a jégkor végi homokos lösz is érintették, a Hátságot kiemelték, a peremét feldarabolták. Ennek következtében a Hátság pereme rögszerűen elkülönülő részekből áll. A terasz magassága változó: Keceltől fokozatosan kissé emelkedik, majd Érsekcsanádtól Bajáig fokozatosan alacsonyodik. (Keceltől délre 12–13 m, Császártöltésnél 16–17 m, Hild majornál 23–25 m, Nemesnádudvarnál 20–24 m, Sükösdnél 19 m.)⁷ Az időszakosan megnövekedett csapadékmennyiség a Hátság peremén délkelet-északnyugati irányú völgyeket alakított ki, amelyek igen jól követhetők Császártöltésen és a tőle délre fekvő területeken is.⁸ A löszös Hátság többi részétől eltérő módon területünkön homokleplek és homokbuckás foltok uralják a felszínt,⁹ amely futóhomok- és löszrétegek egymásra rakódása során jött létre. A löszös rétegek minden bizonnyal egy-egy jégkornak felelnek meg, míg a futóhomok-rétegek egy ettől eltérő klímájú időszak emlékei.¹⁰ A lösz a legtöbb helyen a vékonyabb-vastagabb futóhomok-takaró alatt is megvan. Császártöltésen a lösz 1–1,5 m vastag futóhomok közbetelepülésével két rétegben jelentkezik.¹¹ Az idősebb löszök a középső pleisztocén idején, míg a fiatalabbak az utolsó eljegesedés során, az utolsó 100 000 évben keletkeztek.¹² Ez bukkan felszínre Császártöltés területén is.¹³ „Egyes kisebb térszíndarabokon nagyobb vastagságban és eredeti szerkezetben is megtaláljuk a löszöt; [...] a Duna-Tisza köze déli részén a Hajós melletti magas falban [...]”¹⁴ Porhullás (löszképződés) a futóhomok képződése idején is lehetett, így a visszahulló poranyag jelentős része a kialakult buckákra vagy a hordalékkúpok laposaira rakódott le. Ez a takaró a legtöbb helyen a jégkor végi formákat konzerválta.¹⁵ A homokvonulatok szakaszokba tagolódtak, a közöttük található mélyedésekben gyakran vékony mészsziprétegek, vizegyes, ingoványos rétek keletkeztek. A hulló por által konzervált formákat sok esetben a későbbi időkben megbontotta a szél, és nagy kiterjedésű, illetve helyi homokmozgásokat indított el. A homokmozgással jellemezhető aktív időszakok és a nagy mennyiségű porhullás passzívabb időszakai egymással váltakozva alakították ki a táj ma ismert arculatát.

5 SÜMEGHY József 1953; SÜMEGHY József 1955; PÉCSI Márton 1967 214.; RÓNAI András 1985 285.

6 PÉCSI Márton 1957 437-438.

7 PÉCSI Márton 1957 437.

8 PÉCSI Márton 1957 429.

9 MIHÁLTZ István 1950 131.; PÉCSI Márton 1967 220.

10 MIHÁLTZ István 1950 127.

11 PÉCSI Márton 1957 422.

12 RÓNAI András 1985 77.

13 MIHÁLTZ István 1950 117.

14 RÓNAI András 1985 76.

15 BORSY Zoltán 1973; BORSY Zoltán 1977

A KALOCSAI SÁRKÖZ KIALAKULÁSA, JELLEMZŐI

A Duna–Tisza közti terület nyugati előterében a dunai ártéren helyezkedik el a Kalocsai Sárköz kistáj. A Kalocsai-süllyedék kialakulásakor a Duna délkelet felé tartó ágai valószínűleg nem sorvadtak el egyszerre; az utolsó interglaciális korban és a jelenkorban a Duna több ágra bomlott, és a teljes mai völgyét behálózta,¹⁶ újra és újra hordalékkal betemetve az egykori parti homokdombjait.¹⁷ A fő ág először a Hátság nyugati pereménél, a mai síkság keleti szélén folyt (Vörös mocsár, Örjeg), ahol vastag kavicságyat rakott le. A Kalocsai Sárköz területe változatos ártéri üledékekkel borított terület, amely északról dél felé alig (95 m-ről 85 m-re) lejt; a helyi magasságkülönbségek csak néhány métereseek, és igen ritkán haladják meg a 10 métert.¹⁸ A területet borító 1–5 m vastag, magasabb és alacsonyabb fekvésű löszös iszap (helyenként apró kavicsos folyami homok) alatt 20–50 m mélységig homokos, kavicsos hordalékanyag található.¹⁹ A Sárköz süllyedését a folyó hordaléklerakó tevékenysége idővel ellensúlyozta, folyómedrek egész sorozatát alakítva ki a síkságon, amelyek különböző mértékben feltöltődtek, és láposodásnak indultak.²⁰

Császártöltés Sárközhöz tartozó területe napjainkban a Duna magas ártere és a Duna–Tisza közti Hátság pereme között elterülő mintegy 15–25 km széles, alacsony ártér (92–93 m tengerszint feletti magasság, a továbbiakban tszf) része.²¹ Ezt az alacsony ártéri területet minden évben elöntötte a Duna, míg a folyó közvetlen közelében húzódó magas ártér területe csak nagy árvíz esetén került víz alá.²² Az alacsony ártér nyugati határa nagyjából a Vajas mentén jelölhető ki, míg keleti határa a Vörös-mocsár.²³ A Duna-völgy alföldi szakaszának legmélyebb része a Vörös-mocsár területe, amely közvetlenül az ártér peremét jelentő magaspart lábánál, azzal párhuzamosan, keskeny sávban terül el. A Dunához közeli holt mederdarabok felszíne (94–95 m tszf) 2–3 m-rel a Vörös-mocsár szintje fölött található.²⁴ A mocsár az egykori Duna-medrek legkeletibb, jelenkorban lefűződött ágának feltöltődésével jött létre. „Minden jelenség oda mutat, hogy ez hajdan a Duna folyásának egy ága volt. Különösen a mocsáros, eres vonal Örjegnek nevezett alsó vidéki része még ezelőtt csak 40–50 évvel is egészen folyam-meder idomú, hosszan, keskenyen nyúló állandó vizű tó volt [...]”²⁵ Az egykor szerteágazó folyóágak, vízvezető medrek gyakran változtatták helyüket, új medret vágtak, amelynek során a korábban képződött üledéksort elpusztították, és saját üledékükkel töltötték fel.²⁶ A vízfolyásokat kissé magasabb hátaik választják el egymástól. Áradások alkalmával a hordalékban

16 PÉCSI Márton 1967 172.; SOMOGYI Sándor 1989

17 RÓNAI András 1985 263.

18 RÓNAI András 1985 87.

19 PÉCSI Márton 1957 428.; PÉCSI Márton 1959 178.

20 PÉCSI Márton 1957 430–434.

21 PÉCSI Márton 1959 179.

22 PÉCSI Márton 1957 430–431.; KRAJKÓ Gyula 1984 29.

23 PÉCSI Márton 1959 179.; RÓNAI András 1985 265.

24 PÉCSI Márton 1957 432.

25 GALGÓCZY Károly 1877 83.

26 LÁNG Sándor 1958 286.

gazdag víz ezeken keresztül folyt a mélyebben fekvő részekre, a homokos-iszapos üledékek jelentős része itt rakódott le, tovább magasítva a medrek partját, amelyek így természetes gáttá váltak.²⁷ Ezek az egyre jobban felmagasodó, az idők során egyre kevesebbszer előtört természetes kiemelkedések lettek a tartós emberi megtelepedés igen kiváló helyszínei.

VÍZRAJZ

A DUNA–TISZA KÖZI HÁTSÁG VÍZRAJZA

A Duna–Tisza közti hátság területe felszíni vizekben igen szegény, száraz, vízhiányos terület, csak időszakos lefolyással, amelyen állóvizek nincsenek. A Duna és Tisza közötti vízválasztó a Hátság nyugati pereméhez igen közel fut, emiatt a nyugati keskeny sávtól eltekintve az összes vízfolyás a Tisza felé tart.²⁸

Területünkön jelenleg sem állóvíz, sem állandó vízfolyás nem található. Időszakos vízfolyások is csak az esetleges nagyobb felhőszakadások, hóolvadások idején keletkeznek. Ezek a széles, lapos völgyekben megrekedt vizek mészből és nátriumsókban igen gazdagok. Az ideiglenesen víz alá kerülő területeket mészsizapós laposok, vakszikes foltok jelzik.

A buckasorok között ilyen módon kialakult ősi vízhálózatot azonban a különböző időszakok homokmozgásai jelentősen átformálhatták.²⁹ A homokbuckák és gerincek közti sokszor lefolyástalan mélyedéseket kis időszakos állóvizek töltik meg. Ezek a semlyékek azonban nem közvetlenül a lehullott csapadék hatására alakulnak ki, hanem vizük legnagyobb részét a megemelkedett talajvízből nyelik.³⁰ A Duna–Tisza közti Hátság területén állandó vízü források nincsenek.

Császártöltés területén a magaspart egy keskeny sávjában a lehullott csapadék-víz a magaspartra merőleges, igen mély völgyeken át talál utat a Sárköz irányába. Ilyen völgy mélyén futott területünk egykori egyetlen állandó vízfolyása, a településen átfolyó Malom-ér (Szamár-völgy), amelynek a magasparttól nem messze található forrása mára már szinte teljesen elapadt, így medre csak esőzések után telik meg vízzel. A forrás elapadása, és az egykori patakhöz igen közel, rá merőleges, mély völgyben elhelyezkedő Nagy-tó, valamint a kis méretű Kendertó kiszáradása minden bizonnyal a terület 20. század eleji vízrendezésének, a talajvízszint csökkenésének a következménye. Császártöltés északi határában az egykori téglagyárral szemben terült el a kis méretű Kis-tó, amelyben már a 20. század elején sem volt számottevő víz.³¹ A talajvíz a Hátság peremén, a magaspart környezetében átlagosan 10 m mélyen, míg a homokkal fedett területeken 3–6 m mélységben található.³²

27 PÉCSI Márton 1967 182.

28 PÉCSI Márton 1967 219.

29 LÁNG Sándor 1958 283.

30 PÉCSI Márton 1967

31 BÁNÁTI Miklós 1969

32 PÉCSI Márton 1967

A KALOCSAI SÁRKÖZ VÍZRAJZA

A Sárköz területének egyetlen jelentős vízfolyása a Duna. Dunaharasztitól Bajáig a Duna bal partján nincs egyetlen önálló vízfolyás sem, az ártéren az összes vízer valamilyen kapcsolatban van – vagy volt – a Dunával, ha áttételesen is, de ettől kapja a vizét.³³

A sárközi táj jellegzetes elemei az egykori medrek, kisebb-nagyobb, egykor vízzel fedett területek. A lecsapolások előtt Magyarország egyik állóvizekben leggazdagabb területe volt. Ennek emlékét őrzi a hajdani turjánok, őrjegek, erek, fokok kusza hálózata, és őrzik az ezt megőrkítő oklevelek és térképek.³⁴ Területünk egykori vízhálózatát az I. és II. osztrák katonai felmérés térképei szemléltetik a legjobban. Az egykori medrek egy része a laposokon felgyülemelő belvizeket, árvizeket vezette le, míg másik része nem vízelvezető típus, hanem korábbi Duna-meder, amely fokozatosan feltöltődött, elsorvadt.

Mára az egykori mocsaras, vizenyős területek képe jelentősen megváltozott. Helyüket a lecsapolások után kialakított szántók, legelők vették át. A belvízelvezető csatornahálózat kialakításakor nagymértékben figyelembe vették, felhasználták az egykori kisebb-nagyobb mértékben feltöltődött medreket, vízfolyásokat. Ennek következtében a táj jelenlegi vízrendszere a mesterségesen ásott csatornák és tavak (bányatavak, halastavak) igen szövevényes hálózatából áll. Ugyanakkor ez a csatornahálózat igen jól tükrözi az egykori vízhálózatot. A terület szegény forrásokban; ez alól csak a Hátság meredek nyugati pereme a kivétel, ahol egész sor gyenge vízhozamú rétegforrás fakad fel.³⁵ A talajvíz átlagos mélysége 2–5 m, de a Sárköz peremén, a magaspart lábánál gyakran a felszín közelében található.³⁶ A Hátság felől lassú talajvízáramlás tapasztalható a Duna felé.³⁷

TALAJOK

TALAJOK A DUNA- TISZA KÖZI HÁTSÁG TERÜLETÉN

A termelő gazdálkodást folytató közösségek megtelepedése és tájhasználata szempontjából kiemelkedő jelentőségűek voltak a talajok. A vizsgált területen az uralkodó talajalkotó kőzet a homokkal fedett területeken a Duna hordalékanyagából kifújott homok, míg a foltokban felszínen található löszös területeken a jégkori lösz. A terület jellemző talajtípusai a futóhomok váztalaj, csernozjom jellegű homoktalajok, mészlepedékes csernozjom, réti talaj, lápos réti talaj, szolonyeces réti talaj.³⁸

33 ROMSICS Imre 1998 29.

34 PÉCSI Márton 1967 198.

35 LÁNG Sándor 1958 284.

36 PÉCSI Márton 1967 201.

37 RÓNAI András 1985 273.

38 PÉCSI Márton 1967 241–242.

TALAJOK A KALOCSAI SÁRKÖZ TERÜLETÉN

Az alacsony ártér üledékei általában tömöttebb, vizet át nem eresztő iszapos-agyagos képződmények (magas mésztartalmú, nagy foltokban szikesedett löszös iszap, a völgy keleti peremén réti és lápi agyag, tőzeg, tőzepsár). A magas ártéren rendszerint lazább, de ugyancsak meszes folyami öntésföldek az uralkodók (öntéshomok, öntésiszapos homok, öntéshomokos iszap).³⁹ A magas ártér lapos hátain a talajképződés előrehaladottabb, vastag mezőségi talaj alakult ki, míg a hajdani mederágakban igen gyakran lápi és réti agyag keletkezett. Ahol az iszaptakaró csak vékonyan fedte a korábbi homokos rétegeket (néhány deciméter), a szél megbontotta a felszínt, és az ártéri szint fölé magasodó buckákat emelt belőle.⁴⁰

ÉGHAJLAT

A DUNA–TISZA KÖZI HÁTSÁG ÉGHAJLATA

A Duna–Tisza közti Hátság Császártöltés területéhez tartozó részén az éghajlat meleg – mérsékeltén száraz. A napsütéses órák száma 2050–2060 (nyári évnegyed 825–830 óra, téli 210 óra) Az évi középhőmérséklet 10,6–10,7 °C, a vegetációs időszak átlaghőmérséklete 17,3 °C, a fagymentes időszak 04.01–10.27/28 körül 209–210 nap. A téli napok száma 25–30, a nyári napok száma 75–85, a hőségnapoké 20–30. A nyári legmelegebb napok sokéves átlaga 34,7 °C, a téli minimum - 16,4–16,6°C, a júliusi középhőmérséklet 22 °C.

Az évi csapadék 610–630 mm, ebből 340–350 mm a vegetációs időszakban hullik. A hótakarós napok száma 32–34 nap, az átlagos hóvastagság 22–24 cm körül. A legcsapadékosabb hónap a június, a legszárazabb a január. A leggyakoribb szélirány az északnyugati, az átlagos szélesség 2,5 m/s körül alakul.

A KALOCSAI SÁRKÖZ ÉGHAJLATA

A Sárköz Császártöltés területéhez tartozó részén az éghajlat mérsékeltén meleg, száraz, de már közel a meleg típushoz. A napsütéses órák száma 2070 (nyári évnegyed 850 óra, téli 210 óra). Az évi középhőmérséklet 10,5 °C, a vegetációs időszak átlaghőmérséklete 17,2–17,3 °C, a fagymentes időszak 04.01–10.27/28 körül a 210 napot meghaladja. A téli napok száma 25–30, a nyári napok száma 70–80, a hőségnapoké 15–25. A nyári legmelegebb napok sokéves átlaga 34,6–34,7°C, a téli minimum - 15,5–16,0 °C, a júliusi középhőmérséklet 21–21,5 °C.

Az évi csapadék 570–590 mm, ebből 320–350 mm vegetációs időszakban hullik. A hótakarós napok száma 32–33 nap, az átlagos hóvastagság 20 cm körül alakul. A legcsapadékosabb hónap a június, a legszárazabb a január. A leggyakoribb szélirány az északnyugati, a déli, a délnyugati; az átlagos szélesség 3,0 m/s körül alakul.

39 PÉCSI Márton 1967

40 PÉCSI Márton 1959; PÉCSI Márton 1967

TERMÉSZETES NÖVÉNYZET

A magaspart nemcsak a Sárköz és a Hátság fizikai határvonalát jelöli ki, hanem a természetes növényzetben is elválasztó vonalat jelent. A Hátsághoz tartozó rész az Alföld flóraidékének Duna–Tisza közti flórajárásába, míg a Sárköz területe a Mezőföldi flórajárásba tartozik.

A DUNA–TISZA KÖZI HÁTSÁG TERMÉSZETES NÖVÉNYZETE

A Hátság területén jellemzőek a meleg és szárazságkedvelő nyílt erdők, valamint a pusztai gyepek, kontinentális keleti–délkeleti színezettel. A buckatetőök és lejtők (ahol 2,5 m-nél mélyebb a talajvízszint) jellemző növénytársulása a homokpuszta–gyep. Mélyebb területeken elterjedt a homoki kákás (ahol 1,5–2,5 m mélységben található a talajvíz), illetve a serevényfűzes. A homokpuszta–gyepek helyét sok helyen az igényes zárt homokpuszta–rét vette át, de ez ma már igen kevés helyen látható, mivel nagy részét feltörték vagy beerdősült. A lejtőkön, néha buckatetőkön pusztai tölgyes alakult ki. Buckaközi lapályokban zombékosok, sásrétek, virágban gazdag láprétek találhatóak. Az időszakosan átmedvesedő buckaközi laposok, mélyedések szódában gazdag talaján a sziki sásrét jellemző.⁴¹

A KALOCSAI SÁRKÖZ TERMÉSZETES NÖVÉNYZETE

A Sárközben a hullámtér tartósan vízborította, alacsonyabb térszínein a bokorfűzesek társulásai jellemzőek. Ugyanezen térszín rövidebb vízborítottságú területein fűz–nyár ligetek terjedtek el. A magasabb ártér növénytársulása a tölgy–kőris–szil ligeterdő. A turjánvidék, az Örjeg növényzete a feltöltődés hatására fokozatosan változik. A fejlődés a lápréttel indul, és a fűzlápokon, ége-res láperdőkön keresztül végezetül kialakulnak a tölgy–kőris–szil ligetek. A Dunavölgyi főcsatorna mentén nagy kiterjedésű meszes-szódás szikesek terjedtek el; jellemző társulásaik a füves és ürmös szikes puszta, a mélyebb térszíneken pedig a sziki sásrétek.

Ez az igen változatos hol mocsarakkal, hol homokdombokkal tarkított, folyamatosan változó táj lett az elmúlt mintegy nyolcezer évben az ide érkezők otthona. Itt alakították ki településeiket, itt gazdálkodtak, s ezzel folyamatosan részt vettek a környezet alakulásában, alakításában. Az évezredek során a terület természetes képe jelentősen megváltozott, s kialakult az általunk is ismert kultúrtáj. Erre a már csak részben természetes állapotú vidékre érkeztek a falualapítók, hogy felépítsék településüket és kialakítsanak egy jobb jövőt utódaiknak.

41 PÉCSI Márton 1967 234–236.

IRODALOM

- BÁNÁTI Miklós
[1969] Huszonkét évtized az új hazában. Császártöltés
- BORSY Zoltán
1973 A magyarországi futóhomok területek lösz-, homokos lösz- és löszös homoktakarója. Földrajzi Közlemények. XXI. (XCVII.) 181–184. Budapest
- BORSY Zoltán
1977 A Duna-Tisza közti hátság homokformái és a homokmozgás szakaszai. Alföldi Tanulmányok. 43–56. Békéscsaba
- GALGÓCZY Károly
1877 Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monographiája: történelmi, föld- s természetrajzi, közhatósági, társadalmi, nemzetgazdasági, régi és újkori leírás II. Budapest
- KRAJKÓ Gyula
1984 Bács-Kiskun Megye gazdaságföldrajza. Kecskemét
- LÁNG Sándor
1958 Természetföldrajzi tanulmányok Sükösd környékén. Földrajzi Értesítő 7. 275–287. Budapest
- MAROSI Sándor
1967 Megjegyzések a magyarországi futóhomok területek genetikájához és morfológiájához. Földrajzi Közlemények 15. 231–255. Budapest
- MAROSI Sándor – SOMOGYI Sándor
1990 Magyarország kistájainak katasztere I-II. Budapest
- MIHÁLTZ István
1950 A Duna-Tisza köze déli részének földtani felvétele. Földrajzi Közlemények 113–138. Budapest
- MOLNÁR Béla
1963 A délalföldi pliocén és pleisztocén üledékek tagolása nehézasvány-összetétel alapján. Földtani Közlöny 93. 97–107. Budapest
- MOLNÁR Béla
1964 A magyarországi folyók homoküledékeinek nehézasvány-összetétel vizsgálata. Hidrológiai Közlöny 44. 347–355. Budapest
- MOLNÁR Béla
1977 A Duna-Tisza köz felső-pliocén (levantei) és pleisztocén földtani fejlődéstörténete. Földtani Közlöny 107. 1. 1–16. Budapest
- PÉCSI Márton
1957 Kalocsa és Kecel-Kiskőrös környékének geomorfológiai kérdései. Földrajzi Értesítő 6. 421–442. Budapest
- PÉCSI Márton
1967 A dunai Alföld. Budapest
- ROMSICS Imre
1998 Homokméggy történeti földrajza. In (szerk.): Romsics I.: Tanulmányok Homokméggy történetéből és néprajzából. 15–52. Homokméggy
- RÓNAI András
1985 Az Alföld földtana. Geologica Hungarica. Series Geologica 21. 446. Budapest
- SOMOGYI Sándor
1989 Történeti földrajz – paleogeográfia. In (szerk.): Hajdú P. – Kristó Gy. – Róna-Tas A.: Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba IV. 44–97. Budapest
- SÜMEGHY József
1944 A Tiszántúl, Magyar tájak földtani leírása. Magyar Királyi Földtani Intézet 1–208. Budapest
- SÜMEGHY József
1953 Medencéink pliocén és pleisztocén rétegtani kérdései. Földtani Intézet Évi Jelentése 1951-ről. 83–107. Budapest